Az üstdob (timpani)

A legtöbbször szabadtéri ünnepségeken, királyi ceremóniákon használt ütőhangszerek közül elsőként üstdob került be a zenekar hangszerei közé, a 17. század végén. Mivel az üstre kifeszített állatbőr feszességét a játékos hangolhatta, a hangszer nemcsak a ritmikát erősítette, hanem a harmóniát is. A barokk és bécsi klasszikus kor zenekaraiban általában két üstdob kapott helyet, ezek legtöbbször a trombita szólammal együtt szólaltak meg. Különlegességnek számított Johann Carl Fischer 1785 körül, nyolc timpanira és zenekarra írt szimfóniája, valamint Georg Druschetzky üstdob-versenyei hat–nyolc szóló hangszerre, valamint magyar vonatkozású hegedűversenye (Ungarica) 1799-ből, amelyben hét timpani szerepelt. Haydn számos művében használta ki az üstdob lehetőségeit, adott neki kiemelt szerepet (Üstdobpergés-szimfónia, Paukenmesse), de természetesen Mozart is érzékenyen és innovatívan kezelte a timpanit. Mint oly sok forma és karakter, Beethoven kezében az üstdob is új színben tűnt fel: több művében az üstdob szólama nemcsak a hangzás megerősítésére szolgál, hanem a zenei anyag szerves részét képezi (lásd a Hegedűverseny első tételét). A 19. században azonban kevesellni kezdték a zeneszerzők az üstdobokat: a legtöbb zenekar négyet is beszerzett, már a gyors hangolórendszerrel ellátott fajtából, valamint a verők is ekkor differenciálódtak (filc, fa, szivacs stb.). A következő zenekari forradalmár, Hector Berlioz már a két timpanistát lát indokoltnak nagy hangszereléstan-könyvében. 1837-ben komponált Nagy halotti miséjének kéziratában húsz üstdobost és harminckét üstdobot írt elő, de a mű nyomtatott partitúrájában ez a szám tizenhatra és tízre változott.